

Scientific report on the project completion 2016

Title: *The First Romanian Translation of the Septuagint, Nicolae Milescu's Work (MS. 45 B.A.R. Cluj): A Critical Edition with Linguistic and Philological Studies*

Funding Source: CNCS-UEFISCDI

Project Code: **PN-II-ID-PCE-2011-3-0436, nr. 212 from 05/10/2011**

Project Director: **prof. dr. Eugen Munteanu**

A. Project completion

According to the activities annual planning, in 2016, the year of project completion, the efforts of the project director and his team focused on the preparation for printing of the project's main scientific product, the critical edition with the full title: *The Old Testament – The Septuagint. Nicolae the Spathar Milescu's Version (Ms. 45 from the Library of Cluj Branch of Romanian Academy). Text edition, prefice, note on the edition, introduction, bibliography, words and forms index, proper names index* by Eugen MUNTEANU (coordinator), Ana-Maria GÎNSAC, Ana-Maria MINUȚ, Lucia-Gabriela MUNTEANU, Mădălina UNGUREANU, The University „Alexandru Ioan Cuza” Printing Press, Iași, 2016, 2543 p. ISBN: 978-606-714-293-8.

The actual contribution of each team member, on chapter and page number, results from the work's analytical summary.

DES CUPRINS:

Prefață
Notă asupra ediției

Textul ediției

Transcrierea gloselor marginale,
inscripțiile de note și comentariile filologice

Aparatul critic. Studii filologice și lingvistice

Nicolae Milescu Spătarul, *Sintaxă bizantină*

Nicolae Milescu Spătarul, *traducător al Bibliei*

Prezentare etimologică, analitică și critică
a corecturii filologice și Ms. 45

Istorie și colaborări versiunii Milescu
a Vechiului Testament. Contextul cultural-istoric
și editorial. Revizii succesive

Reportaj textual cu traducătorii anterioari

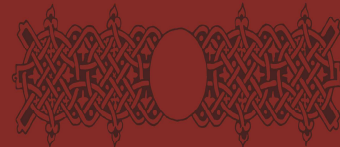
Reportaj textual cu textul tipărit în 1688

Reportaj textual cu Ms. 4319
(Versiunea Patromoni)

Reportaj textual cu opiniile traducătorilor
opiniile altora, istorice. Principii și tehnici
de traducere. Lămuriri. Exerciții și observații
de traducere. Semnificația noțiunilor marginale

Particularități lingvistice ale textului

Indicele general de cuvinte și forme (pe DVD)



VECHIUL TESTAMENT SEPTUAGINTA

Versiunea lui
NICOLAE SPĂTARUL MILESCU
(Ms. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj
a Academiei Române)

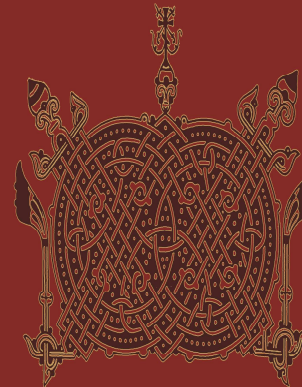
EUGEN MUNTEANU
(coordonator)

ANA-MARIA GÎNSAC

ANA-MARIA MINUȚ

LUCIA-GABRIELA MUNTEANU

MĂDĂLINA UNGUREANU



VECHIUL TESTAMENT SEPTUAGINTA

Versiunea lui NICOLAE SPĂTARUL MILESCU
(Ms. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei Române)

Ediție de text, prefăță, notă asupra ediției, introducere,
bibliografie, indice de cuvinte și forme, indice de nume proprii

EUGEN MUNTEANU
(coordonator)

ANA-MARIA GÎNSAC • ANA-MARIA MINUȚ
LUCIA-GABRIELA MUNTEANU • MĂDĂLINA UNGUREANU



EUGEN MUNTEANU (n. 1953) este profesor de lingvistică generală și filologie românească la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. A fost lector de limbă română la Școlile Normale IV (1987-2000) și Jua (2000-2002), profesor invitat la Universitățile din Jua (2002-2010) și Viena (2006-2008, 2009-2010) și a participat la importante întâlniri științifice internaționale la Paris, Oxford, Milano, Viena, Jua, Roma, Beclin, Viena, Opatowitz, Innsbruck, Leipzig, Santiago de Compostela, Thessalonici, Pisa, Torino, Palermo, Tokio, Leuven, Innsbruck, Koenigsberg, Paphos, Paphos, La Rochelle. Este autor al peste douăzeci de volume (monografii, edituri de texte, manuale școlare vechi, traduceri comentate din Septuaginta, Ceramica Romană, Sf. Augustin, Toma de Aquino, Sredborg, Jean-Lucques Bossuet, Foucault, Wilhelm von Humboldt, Lucio Ferrini, Ernst Renan, Georg Gadamer, Eugenio Cosentino ș.a.) și a peste două sute de studii și articole de specialitate (lingvistică teoretică, istoria ideilor lingvistice, filosofia limbajului, istoria limbii române literare, onomastologie, lexicologie, etimologie, morfologie, filologie biblică) publicate în reviste de nivel înalt din România și din România. Director al Școlii Doctorale de Studii Filologice a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (2005-2009), director al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași (2009-2013), președinte fondator al Asociației de filologie și hermeneutică biblică din România (din 2009), editor fondator al revistei „Biblica” (Iași), colaborator la „Jurnal de Biblicologie” și „Hermeneutica” (din 2009), a Internetului. În anul 2009, Centrul de Studii Biblice „Filologie” «Monumenta Linguae Dacoromanorum», în cadrul cărora a coordonat lucrările de finalizare a monumentalului ediții Bibliei 1688 (16 volume, apărute între anii 2011-2015, adăugându-se celor 9 volume apărute anterior, între 1986-2009).

ANA-MARIA GÎNSAC este cercetător științific II de la Centrul de Studii Biblice „Monumenta Linguae Dacoromanorum”, autoră a monografiilor Teoriei hermeneutice. Concept, metode, probleme (2013) și coautoare a ediției MLD-Biblia 1688.

ANA-MARIA MINUȚ este conferențier de la Facultatea de Litere a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, autoră a monografiilor Hermeneutica verbală în limba română veche (2003) și a numeroase studiilor de gramatică istorică și lexicologie românească.

LUCIA-GABRIELA MUNTEANU doctore în filologie, este profesoră la Școala Normală „Vladimir” din Iași, autoră a monografiilor Lămuriri gramaticale și lexicologice (2004), coautoare a ediției MLD-Biblia 1688 și autoare a numeroase studii și articole de semantică și etimologie istorică.

MĂDĂLINA UNGUREANU este cercetător științific II de la Centrul de Studii Biblice „Monumenta Linguae Dacoromanorum”, autoare și editoare a revistei Dacoromanica, autoare și editoare a revistei Dacoromanica, autoare și editoare a revistei Dacoromanica, autoare și editoare a revistei Dacoromanica.



EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” IAȘI



EDITURA UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” IAȘI



The work's cover

Brief description of the work

The appearance of this volume marks an important event in the history of the Romanian culture. The edited text, the full Romanian version of *The Old Testament*, represents the work of a great Romanian scholar from the 17th century, Nicolae Spătarul Milescu (1636-1708), a famous polyglot and polyhistor scholar, politician, diplomat, geographer and explorer. It also represents, through dimensions, complexity, level of linguistic and literary expression, one of the most significant monuments of the old literary Romanian. Having imposing dimensions (921 folio pages) and being preserved in MS. 45 from the Romanian Academy Library of Cluj-Napoca, the text is now edited entirely for the first time, being integrated into the major network of the Romanian culture.

The translation was realised between 1661-1664, in Constantinople, when Nicolae Spătarul Milescu was diplomatic representative (capuchehaie) nearby the Ottoman Porte of Grigorie Ghica, the voivode of the Wallachia. The landmark and the main source of the translation is the Greek *Septuagint*, one of the traditional versions of *The Old Testament*. By his decision, Milescu makes a decisive detachment step of the old Romanian culture from the Slavonian sphere of influence and also make a decisive guidance step of this old Romanian culture to Greek language and culture. For this special ideological positioning in that period, Milescu decided to take as a source and main landmark for his translation a Protestant edition (Calvinist) of *The Septuagint*, published in Frankfurt am Main in 1597, which had, among scholars, the reputation of a correct edition from the scientific point of view of the Greek text. In addition, like a genuine humanist philologist, Milescu did a multiple and critical documentation, adopting, as secondary sources, the Slavonian version of *The Bible* (Ostrog, 1581), the Latin *Vulgate* of Saint Jerome, and others Latin humanist versions of *The Bible*. The original manuscript of Spătarul arrived in Moldavia under unclear circumstances, where was seriously revised (probably by Archbishop Dosoftei and his collaborators), revision which gave, by copying, the manuscript in discussion (MS 45). This manuscript was once more revised by „local people” from Bucharest who, at Șerban Cantacuzino’s initiative and with his financial support, printed the text known as *The Bucharest Bible* (1688).

There are two historical significations of this text which should be highlighted here: 1. Nicolae Milescu Spătarul did for the first time in history a full translation of *The Septuagint* into

a vernacular language; 2. by including his version into *The Bucharest Bible* (1688), Nicolae Spătarul Milescu became one of the main coauthors of this first full printed translation of *The Bible* into a vernacular language from the Orthodox space and, implicit, co-founder of the Romanian textual biblical tradition.

The critical apparatus of this edition send to the reader a rich synthesis of the current level of the Romanian biblical tradition knowledge, giving full details on the text external history, on the originals of the translation, on the used translation method, as well as on the position which Milescu's version occupies into the ensemble of the Romanian biblical tradition. Also, into the section including the linguistic studies, the authors of the edition did considerable efforts to offer a real and full image upon the text, at the phonetic, morphological, lexical, syntactic and onomastic levels.

The full publication into a critico-philological edition of the oldest translation into a vernacular language of *The Septuagint* (the old Greek version of *The Old Testament*) represents an absolute mondial novelty. The historical conditions in which the old Romanian culture developed allowed this premiere. In other languages, the old Greek text of *The Septuagint* was translated only in 20th-21th centuries, through academic scientific projects.

The Summary of the work

Prefață (Eugen Munteanu, 2 p.)

Notă asupra ediției (Eugen Munteanu, 16 p.)

Introducere (343 p.)

I.1. Studiu filologic. Preambul (Eugen Munteanu, 38 p.)

I.2. Conceptul de tradiție biblică

I.3. Biblia ca hipertext

I.4. Tradiția biblică românească. O prezentare sintetică

I.4.1. Începuturile scrisului în limba română

I.4.2. Conținutul și caracteristicile primelor texte biblice românești. Manuscrisele rotacizante

I.4.3. Primele tipărituri românești cu conținut biblic. Activitatea lui Coresi. *Palia de la Orăștie*

I.4.4. Tipăriturile lui Simion Ștefan, Mitropolit al Ardealului: *Noul Testament* (1648) și *Psaltirea* (1651)

I.4.5. Asumarea de către înalta ierarhie a Bisericii Ortodoxe a sarcinii de difuzare în limba poporului a *Sfintelor Scripturi*

I.4.6. *Biblia de la București* (1688), actul fondator al tradiției biblice românești

I.4.6.1. Cîteva precizări necesare despre semnificațiile *Bibliei de la București* (1688)

- I.4.6.2. Semnificațiile culturale, politice și confesionale ale *Bibliei de la București* (1688)
- I.5. Aportul versiunii veterotestamentare a lui Nicolae Spătarul Milescu (Ms. 45) la constituirea tradiției textuale biblice românești
 - I.5.1. Profil biografic al cărturarului Nicolae Spătarul Milescu
 - I.5.2. Nicolae Spătarul Milescu – traducător în limba română al *Vechiului Testament*
 - I.5.2.1. Despre metoda de traducere a lui Nicolae Spătarul Milescu. Izvoarele folosite
 - I.5.2.2. Literalismul traducerii lui Nicolae Spătarul Milescu
 - I.5.2.3. Studiu de caz: *furnicoleul*
 - I.5.2.3.1. Zoonimele biblice
 - I.5.2.3.2. Statutul contextual în *Septuaginta* și în diferite traduceri al cuvântului *furnicoleu*
 - I.5.3.3.3 Ce este de fapt *furnicoleul*. Imaginea sa în bestiariul medieval
 - I.5.2. Concluzii. Nicolae Spătarul Milescu, figură emblematică a vechiului scris românesc
- I.6. Posteritatea *Bibliei de la București* (1688)
 - I.6.1. Filiera tradițională a Bibliei în limba română
 - I.6.2. Filiera inovatoare a Bibliei în limba română
- I.7. Concluzii și aprecieri prospective

II. Studiu asupra foneticii în Ms. 45 (MĂDĂLINA UNGUREANU, 33 p.)

- II.1. Accentul
 - II.1.1. Cazuri în care poziția accentului, caracteristică perioadei vechi a românei literare, diferă de cea din limba actuală
 - II.1.2. Accentuarea cuvintelor împrumutate din limbile ebraică și din greacă
- II.2. Vocalismul
 - II.2. 2. Vocalele anterioare [e], [i]
 - II.2.3. Vocalele posterioare [o], [u]
 - II.2. 4. Diftongii
- II.3. Consonantismul
 - II.3. 1. Consoanele labiale
 - II.3. 2. Consoane dentale
 - II.3. 3. Consoanele [s], [z], [dz], [ʃ]
 - II.3. 4. Consoanele prepalatale [ʃ], [j], [g̃]
 - II.3. 5. Consoanele lichide [l], [r]
 - II.3. 6. Laringala [h]
 - II.3. 7. Grupuri consonantice
 - II.3. 8. Alte fenomene din domeniul consonantismului în Ms. 45
- II.4. Concluzii asupra foneticii în Ms. 45.

III. Studiu asupra morfologiei din Ms. 45 (ANA-MARIA MINUȚ 96 p.)

- III.1. Substantivul
 - III.1.1. Particularități semantice ale substantivelor
 - III.1.1.1. Substantivele masive
 - III.1.1.2. Substantivele abstracte
 - III.1.1.3. Substantivele colective
 - III.1.1.4. Substantivele relaționale
 - III.1.2. Clasificarea în funcție de expresia fonetic-lexicală a substantivelor
 - III.1.3. Genul

- III.1.3.1. Variații de gen la substantive animate personale
- III.1.3.2. Variații de gen la substantive inanimate
 - III.1.3.2.1. Variațiile masculin – neutru
 - III.1.3.2.2. Variațiile neutru – feminin
- III.1.3.3. Variații de gen la substantive animate nepersonale
- III.1.3.4. Alte variații de gen la alte substantive animate nepersonale
 - III.1.3.4.1. Derivate moționale cu sufixul *-iță*
 - III.1.3.4.2. Derivate moționale cu sufixul *-oaie*
 - III.1.3.4.3. Derivate moționale cu sufixul *-ă*
- III. 1.3.5. Substantive epicene
- III.1.4. Numărul
 - III.1.4.1. Pluralul substantivelor feminine
 - III.1.4.2. Pluralul substantivelor masculine
 - III.1.4.3. Pluralul substantivelor neutre
- III.1.5. Cazul
 - III.1.5.1. Marcarea sintetică a cazurilor genitiv și dativ
 - III.1.5.2. Marcarea analitic-prepozițională a cazurilor dativ și genitiv
 - III.1.5.3. Cazul acuzativ
 - III.1.5.4. Vocativul
- III.1.6. Declinarea
 - III.1.6.1. Tendința de trecere de la declinarea a III-a la declinarea I
 - III.1.6.2. Tendința de trecere de la declinarea a II-a la declinarea a III-a
 - III.1.6.3. Tendința de trecere de la declinarea a III-a la declinarea a II-a
 - III.1.6.4. Reminiscente ale declinării a II-a
 - III.1.6.5. Treceri de la declinarea I la declinarea a II-a
 - III.1.6.6. Oscilații formale în interiorul aceleiași declinări
- III.2. Articolul
 - III.2.1. „Neexprimarea” articolului
 - III.2.2. Forma etimologică *nește*
 - III.2.3. Genitivul proclitic *ei, ii, i* la substantive proprii feminine
 - III.2.4. Folosirea numelor proprii feminine terminate în consoană la forma nedeterminată
 - III.2.5. Calchierea articolului definit grecesc
 - III.2.6. Absența articolului definit masculin la genitiv-dativ prin calchierea originalului grecesc
 - III.2.7. Formele articolului posesiv-genitival
 - III.2.8. Distribuția formelor articolului demonstrativ adjectival
- III.3. Adjectivul
 - III.3.1. Clase lexico-gramaticale ale adjectivului
 - III.3.2. Clase semantice de adjective
 - III.3.3. Exprimarea superlativului
- III.4. Pronumele
 - III.4.1. Pronumele personal
 - III.4.1.1. Flexiunea pronumelor personale
 - III.4.1.1.1. Formele accentuate (nonclitice) de acuzativ și dativ
 - III.4.1.1.2. Formele neaccentuate (clitice) de acuzativ și dativ
 - III.4.1.1.3. Întrebuințarea lui *îns/însă* ca pronume personale
 - III.4.2. Pronumele personale de politețe

- III.4.3. Pronumele de întărire
- III.4.4. Pronumele reflexiv
- III.4.5. Pronumele și adjectivul posesiv
- III.4.6. Pronumele și adjectivul demonstrativ
 - III.4.6.1. Pronumele și adjectivul demonstrativ de apropiere
 - III.4.6.2. Pronumele și adjectivul demonstrativ de depărtare
 - III.4.6.3. Pronumele și adjectivul demonstrativ de identitate
 - III.4.6.4. Pronumele și adjectivul demonstrativ de diferențiere
- III.4.7. Pronumele și adjectivul relativ-interogativ
- III.4.8. Pronumele relativ compus
- III.4.9. Pronumele și adjectivul nehotărît
 - III.4.9.1. Formele *unul, una, altul, alta*
 - III.4.9.2. Formele *vr(e)unul, vrana, vreunii*
 - III.4.9.3. Formele *tot/ toți*
 - III.4.9.4. Formele *fiecarele/ fieștecarele, fieștece*
 - III.4.9.5. Formele *careși/ careleși*
 - III.4.9.6. Forma *cineși*
 - III.4.9.7. Formele calchiate *om carele și om, om*
 - III.4.9.8. Formele *oarecarele/ oarecarii* etc.
 - III.4.9.9. Formele *câteși/ câteșiva* etc.
 - III.4.9.10. Sintagme pronominale nehotărîte formate cu *tot*
 - III.4.9.11. Formele *ceva/ cineva* etc.
 - III.4.9.12. Pronumele nehotărît *neștine*
 - III.4.9.13. Pronumele nehotărît *niscare*
 - III.4.9.14. Adjectivul nehotărît *niște*
- III.4.10. Pronumele și adjectivul negativ
 - III.4.10.1. Pronumele negativ *nimeni* și alomorfele sale
 - III.4.10.2. Pronumele negativ *nici unul* și alomorfele sale
 - III.4.10.3. Pronumele negativ *nimic* și alomorfele sale
 - III.4.10.4. Alte cuvinte și sintagme cu valoarea pronumelui negativ *nimeni*
- III.5. Numeralul
 - III.5.1.1. Formele numeralului corespunzător numărului 1
 - III.5.1.2. Formele numeralului ordinal corespunzător primei poziții într-o serie
 - III.5.1.3. Forme ale numeralelor corespunzătoare numerelor de la 2 înainte
 - III.5.1.4. Sintagma calchiată *cel cu patru picioare*
 - III.5.1.5. Întrebuințări anaforice și în construcții partitive ale numeralelor cardinale
 - III.5.1.6. Numerales întrebuințate exclusiv ca ordinale
 - III.5.1.7. Afixe formative
 - III.5.1.8. Numerales compuse decimale
 - III.5.1.9. Formule pronominale speciale pentru ‘sută’ și ‘mie’
 - III.5.1.10. Formele de genitiv-dativ ale numeralelor
 - III.5.2. Numeralul colectiv
 - III.5.3. Numeralul multiplicativ
 - III.5.4. Numeralul distributiv
 - III.5.5. Numeralul adverbial
 - III.5.6. Numeralul fracționar

- III.6. Verbul
- III.6.1. Conjugările
- III.6.1.1. Trecerea de la conjugarea a III-a la conjugarea I
- III.6.1.2. Verbe trecute de la conjugarea a IV-a la conjugarea a III-a
- III.6.1.3. Oscilații între conjugarea I și conjugarea a IV-a
- III.6.1.4. Verbe menținute la conjugarea a II-a
- III.6.1.5. Verbe menținute la conjugarea a III-a
- III.6.2. Diatezele
- III.6.2.1. Verbe active folosite cu pronume reflexive
- III.6.2.2. Verbe reflexive cu valoare obiectivă
- III.6.2.3. Exprimarea reciprocității
- III.6.2.4. Diateza impersonală
- III.6.2.5. Diateza pasivă
- III.6.3. Modurile și timpurile
- III.6.3.1. Forme iotacizate ale unor verbe
- III.6.3.1.1. Verbe de conjugarea a II-a cu forme iotacizate
- III.6.3.1.2. Verbe de conjugarea a III-a cu forme iotacizate
- III.6.3.1.3. Verbe de conjugarea a IV-a cu forme iotacizate
- III.6.3.2. Forme flexionare „gamatizate”
- III.6.3.3. Formele flexionare *încungiur* și *măsur*
- III.6.3.4. Forme cu sau fără sufix flexionar
- III.6.3.5. Alternanța la indicativ prezent între formele scurte și cele lungi lungi ale verbului *a fi*;
formele de prezent ale verbelor *a usca*, *a acoperi*, *a descoperi*, *a ploua*
- III.6.3.6. Forma de prezent perifrastic *a fi* + gerunziu
- III.6.3.7. Imperfectul indicativului
- III.6.3.8. Perfectul simplu
- III.6.3.9. Perfectul compus
- III.6.3.10. Mai-mult-ca-perfectul
- III.6.3.11. Viitorul
- III.6.3.12. Conjunctivul prezent
- III.6.3.13. Conjunctivul perfect
- III.6.3.14. Condițional-optativul
- III.6.3.15. Imperativul
- III.6.3.16. Infinitivul
- III.6.3.17. Gerunziul
- III.6.3.18. Participiul
- III.6.3.19. Supinul
- III.7. Adverbul
- III.7.1. Clase lexico-gramaticale de adverbe
- III.7.1.1. Adverbe stabile
- III.7.1.2. Adverbe mobile
- III.7.2. Adverbe deictice și adverbe anaforice
- III.7.3. Locuțiuni adverbiale
- III.7.4. Clase semantice de adverbe
- III.7.4.1. Adverbe calificative
- III.7.4.2. Adverbe de timp

- III.7.4.3. Adverbe de loc
- III.7.4.4. Adverbe de cantitate
- III.7.4.5. Adverbe aspectuale
- III.7.4.6. Adverbe de cauză și de scop
- III.7.4.7. Adverbe concesive
- III.7.4.8. Adverbe de modalitate
- III.7.5. Adverbe nehotărâte
- III.7.6. Adverbul de negație *nici*
- III.7.7. Exprimarea superlativului la adverbe
- III.7.8. Adverbe însoțite de un clitic pronominal la cazul dativ
- III.8. Prepoziția
- III.8.1. Inventarul de forme
- III.8.1.1. Prepoziția *a* (< lat. *ad* și *ab*)
- III.8.1.2. Prepoziția *adins*
- III.8.1.3. Prepoziția *asemenea*
- III.8.1.4. Prepoziția *asupra*
- III.8.1.5. Prepoziția *atocma*
- III.8.1.6. Prepoziția *cătră*
- III.8.1.7. Prepoziția *de*
- III.8.1.8. Prepoziția *din*
- III.8.1.9. Locuțiunea prepozițională *decinde de*
- III.8.1.10. Prepoziția *după*
- III.8.1.11. Prepoziția *împotriva*
- III.8.1.12. Prepoziția *înde*
- III.8.1.13. Prepoziția *între*
- III.8.1.14. Prepoziția *la*
- III.8.1.15. Prepoziția de origine slavonă *na*
- III.8.1.16. Prepoziția *pre*
- III.8.1.17. Prepoziția compusă *prespre*
- III.8.1.18. Prepoziția *pren*
- III.8.1.19. Prepoziția *pentru/ prentru*
- III.8.1.20. Prepoziția *până*
- III.8.1.21. Prepoziția *pregiur/ prenpregiur*
- III.8.1.22. Prepoziția *spre*
- III.8.1.23. Prepoziția *suptu*
- III.9. Conjuncția
- III.9. 1. Conjuncțiile coordonatoare
- III.9. 1. 1. Conjuncțiile coordonatoare copulative
- III.9.1.1.1. Conjuncția coordonatoare *și*
- III.9.1.1.2. Conjuncția coordonatoare *de*
- III.9.1.1.3. Corelative copulative neomogene
- III.9.1.1.4. *Nici (nice)* cu valoare conjuncțională
- III.9. 1. 2. Conjuncțiile coordonatoare adversative
- III.9.1.2.1. Conjuncția coordonatoare adversativă *iar*
- III.9.1.2.2. Conjuncțiile adversative de contrazicere *însă și dară*
- III.9.1.2.3. Conjuncțiile coordonatoare adeversative *ce (ci)* și *fără (numai)*

- III.9.1.3. Conjunțiile coordonatoare disjunctive
- III.9.1.4. Conjunțiile coordonatoare concluzive
- III.9.2. Conjunțiile subordonatoare
- III.9.2.1. Conjunția subordonatoare *ca*
- III.9.2.2. Conjunția subordonatoare *de (dă)*
- III.9.2.3. Conjunția subordonatoare *căci (căce)*
- III.9.2.4. Conjunțiile subordonatoare *că* și *căci* ca mărci ale vorbirii indirecte
- III.9.2.5. Conjunția subordonatoare *să*
- III.9.2.6. Conjunția subordonatoare cu valori multiple *dacă (daca)*
- III.9.2.7. Conjunția subordonatoare compusă cu valori multiple *ca să*
- III.9.2.8. Conjunția subordonatoare compusă cu valori multiple *pentru ca să*
- III.9.2.9. Locuțiunea conjuncțională *pentru căce/ pentru căci*
- III.9.2.10. Locuțiunile conjuncționale concesive *măcar că și măcar de*
- III.9.2.11. Conjunția concesivă *săvai*
- III.9.2.12. Locuțiunea conjuncțională *de folos*
- III.9.2.13. Relativele conjuncționale *cum* și *cît*
- III.9.2.14. Locuțiunile conjuncționale *ca cînd(u)* și *ca cum*
- III.10. Interjecția
- III.10.1. Interjecții afective
- III.10.2. Interjecția volitivă *iată*
- III.10.3. Interjecția injonctivă *ia*
- III.10.4. Interjecții și locuțiuni interjecționale de atitudine
- III.10.5. Verbe provenite din interjecții
- III.11. Concluzii privitoare la fenomenele morfologice din Ms.45.
- IV. Studiu asupra lexicului din Ms. 45 (EUGEN MUNTEANU, 80 p.)**
- IV.1. Lexicul comun
- IV.1.1. Tratatamentul elementelor lexicale cu unică atestare (hapax legomena), al cuvintelor rar folosite, cu forme sau sensuri diferite de cele actuale etc.
- IV.1.1.1. Cîteva disocieri de metodă
- IV.1.1.2. Recomandări pentru *Dicționarul limbii române* al Academiei Române (DLR)
- IV.1.1.3. Exemplificări
- IV.1.1.3.1. Exemplificare: *neélassa*
- IV.1.1.3.2. Exemplificare: *asída*
- IV.1.1.3.3. Exemplificare: *nessa*
- IV.1.1.3.4. Exemplificare: *soțietáte*
- IV.1.1.4. Cuvinte din fondul autohton
- IV.1.1.5. Cuvinte moștenite din limba latină
- IV.1.1.6. Ebraisme
- IV.1.1.7. Slavisme și slavonisme
- IV.1.1.8. Cuvinte împrumutate din limbile slave moderne
- IV.1.1.8.1. Împrumuturi din limba bulgară
- IV.1.1.8.2. Împrumuturi din limba polonă
- IV.8.3. Împrumuturi din limba ucraineană
- IV.1.1.8.4. Împrumuturi din limba rusă
- IV.1.1.8.5. Împrumuturi din limba sîrbo-croată
- IV.1.1.9. Grecisme

- IV.1.1.10. Maghiarisme
- IV.1.1.11. Cuvinte de origine turcă
- IV.1.1.12. Cuvinte cu etimologie multiplă
- IV.1.1.13. Elemente lexicale cu etimologie obscură, nesigură, neclară sau necunoscută
- IV.1.2. Glosar analitic

V. Studiu asupra onomasticii din Ms.45 (ANA-MARIA GÎNSAC 36 p.)

- V.1. Introducere
- V.2.2. Transpunerea Npr opace din SEPT.FRANKF. în MS.45
 - V.2.2.1. Adaptarea formală a Npr
 - V.2.2.1.1. Tratatamentul Npr în *Septuaginta*
 - V.2.2.1.2. Adaptarea grafică și/ sau fonetică a Npr din Ms.45
 - V.2.2.1.3. Adaptarea morfologică a Npr din Ms.45
 - V.2.2.1.3.1. Categoria gramaticală a genului
 - V.2.2.1.3.2. Categoria gramaticală a cazului și raporturile de determinare
 - V.2.2.1.3.2.1. Formele de nominativ-acuzativ
 - V.2.2.1.3.2.2. Formele de genitiv-dativ
 - V.2.2.1.3.2.3. Formele de vocativ
 - V.2.2.2. Traducerea Npr biblice descriptive
 - V.2.2.2.1. Procedeele adaptării formale a toponimelor biblice
 - V.2.2.2.2. Procedeele substituiri prin alte nume a toponimelor biblice
 - V.2.2.2.3. Procedeele traducerii toponimelor biblice descriptive
 - V.2.2.2.3.1. Clasificarea toponimelor descriptive
 - V.2.2.2.3.2. O disociere necesară: planul traducerii propriu-zise – planul transcrierii fonetice interpretative
 - V.2.2.3. Tratatamentul Npr în notele marginale din Ms.45
 - V.2.2.3.1. Emendări ale variantei textuale în consens cu sursa principală
 - V.2.2.3.2. Emendări ale variantei textuale în consens cu o sursă secundară
 - V.2.2.3.3. Lecțiuni în consens cu uzul specific limbii țintă
- V.2.3. Concluzii prospective

VI. Studiu asupra sintaxei din Ms. 45 (LUCIA-GABRIELA MUNTEANU, 57 p.)

- VI.1. Cîteva preliminarii teoretice și metodologice
 - VI.1.1. Date istorice
 - VI.1.2. Valoarea epistemologică a Ms. 45
 - VI.1.3. Ms. 45 ca discurs: nivelul sintactic
 - VI.1.3.1. Sintaxa funcțională ca paradigmatică a semnificației gramaticale
 - VI.1.3.2. Versiunea biblică milesiană - discurs creat în procesul traducerii
- VI.2. Cîteva elemente specifice ale sintaxei propoziției și a frazei în Ms.45
 - VI.2.1. Predicatul enunțării
 - VI.2.1.1. Predicatul verbal simplu
 - VI.2.1.2. Predicatul locuțional
 - VI.2.1.3. Elipsa predicatului
 - VI.2.1.4. Predicatul complex
 - VI.2.1.5. Predicatul nominal, subcomponent al predicatului semantic
 - VI.2.1.6. Elipsa verbului copulativ din structura predicatului nominal
 - VI.2.2. Numele predicativ
 - VI.2.2.1. Realizarea propozițională a numelui predicativ prin propoziția predicativă

- VI.2.3. Subiectul
 - VI.2.3.1. Acordul predicatului cu subiectul
 - VI.2.3.2. Realizarea propozițională a subiectului: propoziția subordonată subiectivă
- VI.2.4. Predicativul suplimentar sau elementul predicativ suplimentar
 - VI.2.4.1. Propoziția predicativă suplimentară
- VI.2.5. Complementul predicativ al obiectului
 - VI.2.5.1. Realizarea propozițională a complementului predicativ al obiectului
- VI.2.6. Complementul direct
 - VI.2.6.1. Reluarea complementului direct
 - VI.2.6.2. Complementul direct intern
 - VI.2.6.2.1. Propoziția subordonată completivă directă
- VI.2.7. Complementul indirect
 - VI.2.7.1. Propoziția subordonată completivă indirectă
- VI.2.8. Complementul posesiv
- VI.2.9. Complementul de agent
- VI.2.10. Complementul comparativ
 - VI.2.10.1. Realizarea propozițională a complementului comparativ: propoziția subordonată completivă comparativă
- VI.2.11. Complementele circumstanțiale
 - VI.2.11.1. Complementul circumstanțial de timp
 - VI.2.11.1.2. Propoziția subordonată circumstanțială de timp
 - VI.2.11.2. Complementul circumstanțial de loc
 - VI.2.11.2.1. Propoziția subordonată circumstanțială de loc
 - VI.2.11.3. Complementul circumstanțial de mod
 - VI.2.11.3.1. Complementul circumstanțial de mod intern
 - VI.2.11.3.2. Propoziția subordonată circumstanțială de mod
 - VI.2.11.4. Complementul circumstanțial cantitativ
 - VI.2.11.4.1. Propoziția subordonată circumstanțială cantitativă
 - VI.2.11.5. Complementul circumstanțial instrumental
 - VI.2.11.5.1. Complementul circumstanțial instrumental intern
 - VI.2.11.5.2. Propoziția subordonată circumstanțială instrumentală
 - VI.2.11.6. Complementul circumstanțial sociativ
 - VI.2.11.6.1. Propoziția circumstanțială sociativă
 - VI.2.11.7. Complementul circumstanțial de relație
 - VI.2.11.7.2. Propoziția subordonată circumstanțială de relație
 - VI.2.11.8. Complementul circumstanțial de cauză
 - VI.2.11.8.1. Propoziția subordonată circumstanțială de cauză
 - VI.2.11.9. Complementul circumstanțial de scop
 - VI.2.11.9.1. Propoziția subordonată circumstanțială de scop
 - VI.2.11.10. Complementul circumstanțial condițional
 - VI.2.11.10.1. Propoziția subordonată circumstanțială condițională
 - VI.2.11.11. Complementul circumstanțial concesiv
 - VI.2.11.11.1. Propoziția subordonată circumstanțială concesivă
 - VI.2.11.12. Complementul circumstanțial opozițional
 - VI.2.11.12.1. Propoziția subordonată circumstanțială opozițională
 - VI.2.11.13. Complementul circumstanțial cumulativ

- VI.2.11.13.1. Propoziția subordonată circumstanțială cumulativă
- VI.2.11.14. Complementul circumstanțial de excepție
- VI.2.11.14.1. Propoziția subordonată circumstanțială de excepție
- VI.2.11.15. Propoziția subordonată circumstanțială consecutivă
- VI.2.12. Atributul
 - VI.2.12.1. Atributul substantival
 - VI.2.12.2. Atributul adjectival
 - VI.2.12.3. Atributul pronominal
 - VI.2.12.4. Atributul verbal
 - VI.2.12.5. Atributul adverbial
 - VI.2.12.7. Propoziția subordonată atributivă
- VI.2.13. Aporiția
 - VI.2.13.1. Propoziția apozitivă
- VI.3. Relațiile sintactice în Ms. 45
 - VI.3.1. Relația de dependență sau de subordonare
 - VI.3.1.1. Tipuri ale relației de dependență
 - VI.3.1.2. Modalități de realizare a relației de dependență
 - VI.3.2. Relația de nondependență sau de coordonare
 - VI.3.2.1. Tipuri și modalități de realizare a relației de coordonare
 - VI.3.3. Relația de echivalență sau apozitivă
- VI.4. Tipologia enunțurilor în funcție de scopul comunicării
 - VI.4.1. Enunțuri asertive
 - VI.4.2. Enunțuri imperative
 - VI.4.3. Enunțuri exclamative
 - VI.4.4. Enunțuri interogative
- VI.5. Aspecte ale construcției discursului
 - VI.5.1. Afirmarea
 - VI.5.2. Negația
 - VI.5.3. Modalizarea
 - VI.5.4. Deixisul
 - VI.5.4.1. Deixisul personal
 - VI.5.4.2. Deixisul spațial
 - VI.5.4.3. Deixisul temporal
 - VI.5.4.4. Deixisul descriptiv
 - VI.5.5. Anafora
 - VI.5.6. Conectori frastici și transfrastici
 - VI.5.7. Repetiția
 - VI.5.7.1. Repetiția identică
 - VI.5.7.2. Repetiția modificată
 - VI.5.7.3. Repetiția imediată și repetiția la distanță
 - VI.5.7.4. Repetiția liberă și repetiția fixată
 - VI.5.7.5. Tipurile repetitive cele mai frecvente
 - VI.5.8. Anacolutul
 - VI.5.9. Construcții incidente
 - VI.5.10. Elipsa
 - VI.5.11. Imbricarea

VI.6. Concluzii finale privitoare la fenomenele sintactice din Ms.45

Manuscrisul 45 – faximile și text (1163 p.)

Note și comentarii filologice (Eugen Munteanu, Ana-Maria Gînsac, 200 p.)

Rezumate în limbi străine (49 p.)

I. The Old Testament – The Septuagint. Nicolae the Spathar Milescu's Version (Ms. 45 from the Library of Cluj Branch of Romanian Academy). Text edition, preface, note on the edition, introduction, bibliography, words and forms index, proper names index

I.1. Introduction

I.1.1. A Portrait of a 17th Century Romanian Scholar

I.1.2. Nicolae the Spathar Milescu, Translator of the Old Testament. Historical, Cultural and Confessional Context

I.1.3. Before The Spathar Milescu. The First Romanian Biblical Texts

I.2. The destiny of The Spathar Milescu's *Old Testament*

I.2.1. Notes on the Text's Progress and Revision History (Manuscripts nr. 45, nr. 4389, and the *Bucharest Bible*, 1688)

I.2.2. Overview of Nicolae The Spathar Milescu's Work avatars

I.3. An Examination of The Spathar Milescu's and his Reviewers Translation

I.3.1. Principles and Source of the The Spathar Milescu's and his Reviewer Translation

I.3.2. Textual data and interpretation criteria

I.3.3. The Translation's Literalism

I.4. Conclusions

II. L' Ancien Testament – La Septante. La version de Nicolae le Spathaire Milescu (Ms. 45 de la Bibliothèque de la Filiale de Cluj de l' Académie Roumaine). Édition critique, préface, note sur l' édition, introduction, bibliographie, index de mots et de formes, index de noms propres

II.1. Introduction

II.1.1. Esquisse de portret d' un erudit roumain du XVII^{ème} siècle

II.1. Introduction

II.1.1. Esquisse de portret d' un erudit roumain du XVII^{ème} siècle

II.1.2. Nicolae le Spathaire Milescu, traducteur du Vieux Testament. Le contexte historique, culturel et confessionnel

II.1.3. Les antécédents d' initiative du Spathaire Milescu. Les premières traduction bibliques en roumain

II.2. Le destin de la version du Spathaire Milescu du *Vieux Testament*

II.2.1. Notes sur le parcours du texte et les révisions succesives (les manuscrits nr. 45 et 4389, la *Bible de Bucharest*, 1688)

II.2.2. Présentation synthétique du parcours du version biblique du Nicolae le Spathaire Milescu

II.3. Dates et interprétations sur la traduction du Spathaire Milescu et de ses réviseurs

II.3.1. Les principes et les sources de la traduction du Spathaire Milescu et de ses réviseurs

II.3.2. Les données du texte et les critères d' interprétation

II.3.3. Le littéralisme de la traduction

II.4. Conclusions

II. Das Alte Testament - Septuagint. Die Version des Nicolae des Spatharius Milescu (Ms. 45 der Bibliothek der Filiale Cluj der Rumänischen Akademie). Textedition, Vorwort, Anmerkungen zur Edition, Einleitung, Bibliographie, Wörter- und Formenindex, Index der Eigennamen

III.1. Einführung

III.1.1. Kurzporträt eines rumänischen Gelehrten des 17. Jahrhunderts

- III.1.2. Nicolae der Spatharius Milescu als Übersetzer des Alten Testaments. Historischer, kultureller und konfessioneller Kontext
- III.1.3. Die Vorgänger Milescus. Die ersten Übersetzungen der Bibel ins Rumänische
- III.2. Die Milescu-Version des Alten Testaments
 - III.2.1. Der Text und die nachfolgenden Überarbeitungen (die Manuskripte 45 und 4389, die *Bukarester Bibel* von 1688)
 - III.2.2. Zusammenfassende Übersicht über den Weg der Bibelversion Nicolae Milescus
- III.3. Daten und Erklärungen zu den Versionen Milescus und seiner Bearbeiter
 - III.3.1. Die Prinzipien und die Quellen der Übersetzung Milescus und seiner Bearbeiter
 - III.3.2. Die Textdaten und die Interpretationskriterien
- III.4. Die wörtliche Übersetzung
- III.5. Schlussfolgerungen
- IV. Ветхий Завет - *Септуагинта*. Версия Николая Милеску Спафария (рукопись Ms. 45, Библиотека Филиала Румынской Академии в г. Клуж). Редакция текста, предисловие, примечание к изданию, введение, библиография, алфавитный указатель слов и форм, алфавитный указатель имён собственных
 - IV.1. Введение
 - IV.1.1. Портрет румынского эрудита XVII века
 - IV.1.2. Николай Спафарий Милеску – переводчик Ветхого Завета. Исторический, культурный и религиозный контекст
 - IV.1.3. Предшественники инициативы Милеску. Первые переводы Библии на румынский
 - IV.2. Судьба Ветхого Завета Милеску
 - IV.2.1. Работа над текстом и последующие переработки (Ms. 45 и Ms. 4389, *Бухарестская Библия, 1688*)
 - IV.2.2. Краткое изложение пути перевода Библии Николая Спафарий Милеску
 - IV.3. Интерпретация перевода Спафарий Милеску и его редакции
 - IV.3.1. Переводческие принципы и источники, использованные Спафарий Милеску и его редакторами
 - IV.3.2. Критерии интерпретации текста
 - IV.3.3. Буквализм перевода
 - IV.4. Выводы

B. Related activities

As a project leader, Eugen Munteanu has ensured the project`s management by planning, dividing and controlling the completion of the tasks by the team members as well as the reception of the written material by assembling the whole project, delivering it to the publishing house and following the whole editorial project along the year. Beside the specific philological and redactional operations required by the accomplishment of an imposing volume concerning the dimensions (about 2600 pages in folio) and of a huge editorial and printing complexity (described above), the team members have also accomplished other operations concerning the secondary dissemination of the research results, as following:

Articles:

1. Eugen Munteanu/ Lucia-Gabriela Munteanu, *La Septante traduite en roumain par Nicolae Milescu pendant la première moitié du XVIIe siècle. Contexte historique, significations culturelles, confessionnelles et traductologiques*, in the volume Wim François/ August den Hollender (edit.), *Vernacular Bible and Religious Reform in the Middle Ages and Early Modern Era*, Peeters, Leuven-Paris-Walpole, MA, 2016, p. 247-272.
2. Lucia-Gabriela Munteanu, *The modalisation, the deixis and other elements concerning the discourse construction in MS. 45, the first Roumanian version of the Old Testament, made by Nicolae Milescu Spătarul*; in the volume Eugen Munteanu (coord.), Iosif Camară, Ana-Veronica Catană-Spenchiu, Mădălina Ungureanu (edit.), *Receptarea Sfintei Scripturi între filologie, hermeneutică și traductologie*, vol. IV, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016, p. 199-208. (ISSN: 2285-5580) (<http://consilr.info.uaic.ro/~mld/monumenta/simpozionMLD.html>).

Scientific communications

1. Eugen Munteanu, *Holy Scripture - Source and Foundation of the European Common Imagery: Meanings, Phrases, Collocations*, plenary communication on the 10th edition of the Annual Symposium “Christian Foundations of the Roumanian and European cultures”, Putna, 12th-15th of May, 2016, organised by the “Faith and Creation” Foundation (<http://www.fundatiamaicabenedicta.ro/doc/evenimente/Program-simpozion-Fundamente-crestine-2016.pdf>).
2. Eugen Munteanu, *The Roumanian Language History. A Synthesis*, plenary conference on The Austrian-Romanian Summer College, the 12th of September, 2016, Payerbach-Riechenau, Austria (Seminary organised by the University of Wien, with the support of the Research and Economy Ministry of the Austrian Government).
3. Eugen Munteanu, *The Beginnings of the Multilingual Lexicography in Romania*, communication on the XXXVIIIth International Colloquy of Functional Linguistics, La Rochelle, October, 2016.
4. Lucia-Gabriela Munteanu, *Selective Conclusions on the Syntax of the 45 Manuscript, the First Complete Translation of the Old Testament in Romanian (the “Nicolae Milescu Spătaru” Version)*, communication presented on the International Symposium, “Explorations on the Biblical Romanian and European Tradition”, the IVth edition, Iași, the 27-29th of November, 2016. (<http://consilr.info.uaic.ro/~mld/monumenta/simpozionMLD.html>).

5. Eugen Munteanu, *On the Historical Significations of the Milescu Version of the Old Testament (MS. 45) in Relation with the Implicit Programme Of Metropolitan Varlaam Concerning the Translation into Romanian of the Religious Books*, communication sustained on the Colloquy «Romanian Teaching Books (Iasi – 1643, 1646). 370 Years From the Formalizing of the Romanian Language in Moldavia», Iași, the 9th-10th of November, 2016.

Actions concerning the promotion of the project

1. Eugen Munteanu, *On the Ethnogenesis of the Roumanian – a Linguistic Approach*. Dialogue with Radu Lipovan within the programme “The History Hour” Radio-Iași, the 2nd of February 2016, from 15 to 16 o'clock (<http://radioiasi.ro/emisiuni/despre-etnogeneza-romanilor-o-perspectiva-lingvistica-ora-de-istorie-cu-radu-lipovan/>).

2. Eugen Munteanu *Language and National Identity*. Dialogue with Radu Lipovan within the programme “The History Hour” Radio-Iași, the 16th of February 2016, from 15 to 16 o'clock (<http://radioiasi.ro/emisiuni/limba-si-identitate-nationala-ora-de-istorie-cu-radu-lipovan-invitat-prof-univ-dr-eugen-munteanu/>).

3. Eugen Munteanu, *The International Symposium “Romanian Teaching Books (Iași – 1643, 1646)”*, the 5th of November, TVR Iași, the programme “[The Thresholds of Faith](http://www.doxologia.ro/pridvoarele-credintei/colocviul-carti-romanesti-de-invata-tura-prof-univdr-eugen-munteanu-pridvoarele)”, from 17 to 18 o'clock, Moderator: Ioana Stoian (<http://www.doxologia.ro/pridvoarele-credintei/colocviul-carti-romanesti-de-invata-tura-prof-univdr-eugen-munteanu-pridvoarele>).

Other activities

1. Eugen Munteanu – the coordination (together with prof. dr. Wolfgang Dahmen, the University of Jena) of the volume dedicated to the Romanian language from the series *Handbuch der romanischen Linguistik/Manuel de linguistique romane* in the process of elaborating at the De Gruyter Publishing House, 300 pages in quarto, 35 collaborators from Romania, Germany, Austria, Spain and Italy.

2. Eugen Munteanu – organising, as the president of the organising comitee of the National Symposium “Explorations on the Biblical Romanian and European Tradition” organised by the

Biblico-Philological Studies Centre «Monumenta linguae Dacoromanorum» of the «Alexandru Ioan Cuza» University, The Romanian Philology Institute «A. Philippide» and the Philology and Biblical Hermeneutics Association from Romania, the VIth edition, Iași, the 27th – 29th of October, 2016 (members of the organisation committee: Ana-Maria Gînsac, Mădălina Ungureanu). (<http://consilr.info.uaic.ro/~mld/monumenta/ProgramSimpozionMLD2016.pdf>).

3. Eugen Munteanu – member of the organising committee of the Colloquy «Romanian Teaching Books (Iasi – 1643, 1646). 370 Years From the Formalizing of the Romanian Language in Moldavia», Iași, the 9th-10th of November, 2016, organised by the Metropolitan Church of Moldavia and Bucovina, The Babeș/Bolyai University from Cluj, The Alexandru Ioan Cuza University from Iași, The Romanian Academy, The Science Academy from Chișinău and The University from Rouen.

4. Ana-Maria Minuț, Ana-Maria Gînsac, Mădălina Ungureanu, *The Accomplishment of a Poject. The First Romanian Translation of the Septuagint(the XVIIth Century), Writing ofi Nicolae Spătarul Milescu (MS. 45, B.A.R. Cluj). Philological Edition Relised within the «Alexandru Ioan Cuza» University from Iași, supported by the National Council of the Scientific Research in Romania (C.N.C.S.)* – round table organised within the International Symposium „Explorations on (<http://consilr.info.uaic.ro/~mld/monumenta/ProgramSimpozionMLD2016.pdf>).

5. Eugen Munteanu, editing, as a coordinator, the volume *The Reception of the Holy Scripture between Philology, Hermeneutics and Traductology*, the IVth Volume, the „Alexandru Ioan Cuza”, University Publishing House, Iași, 2016, p. 199-208. (ISSN: 2285-5580)(<http://consilr.info.uaic.ro/~mld/monumenta/simpozionMLD.html>).

The 22nd of November, 2016

prof. dr. Eugen Munteanu

